

УДК 32: 316.334.56

© І. О. Радіонова, 2015

<http://orcid.org/0000-0002-8863-7609>

І. О. Радіонова

МІСТО У ДОБУ КРЕАТИВНОСТІ: ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ПОЛІТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Стаття присвячена аналізу теоретичних засад політичних стратегій соціально-економічного розвитку міста на початку XXI століття за умов інноваційної економіки. Доводиться значення теоретичних розвідок Е. Моретті для уточнення політичних стратегій соціально-економічного розвитку міст України. Підкреслюється амбівалентність наслідків інноваційного розвитку, який породжує переможців та програваших, веде до розколу всередині сучасних суспільств на різні типи економік, культур та спільнот, які відрізняються містом проживання. Наголошується, що відмінності між ними утворюють нові локальні та глобальні ієрархії, нові зони уразливості та нестабільності.

Ключові слова: Велика дивергенція, Е. Моретті, інноваційна економіка, креативність, політичні стратегії соціально-економічного розвитку міста.

И. А. Радионова

ГОРОД В ЭПОХУ КРЕАТИВНОСТИ: К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ОСНОВ ПОЛИТИЧЕСКИХ СТРАТЕГИЙ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Статья посвящена анализу теоретических оснований политических стратегий социально-экономического развития города в начале XXI века в условиях инновационной экономики. Доказывается значение теоретических разведок Э. Моретти для уточнения политических стратегий социально-экономического развития городов Украины. Подчеркивается амбивалентность следствий инновационного развития, которое порождает победителей и проигравших, ведет к расколу внутри современных обществ на разные типы экономик, культур и сообществ, которые отличаются местом проживания. Отмечается, что отличия между ними создают новые локальные и глобальные иерархии, новые зоны уязвимости и нестабильности.

Ключевые слова: Великая дивергенция, Э. Моретти, инновационная экономика, креативность, политические стратегии социально-экономического развития города.

I. O. Radionova

CITY IN THE ERA OF CREATIVITY: TOWARDS A DEFINITION THE THEORETICAL BASIS OF POLITICAL STRATEGIES FOR SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT

The article is devoted to the analysis of the theoretical basis of the political strategies of socio-economic development of the city at the beginning the 21st century. The importance of E. Moretti's theoretical exploration for defining the political strategies of socio-economic development of the Ukrainian cities is proved. We emphasize the ambivalence of the

consequences of innovational development, which creates winners and losers, leads to break-up of the modern societies into different types of economies, cultures and subgroups, which vary according to where they live. We note that the differences between them create new local and global hierarchies, new zones of vulnerability and instability.

Key words: *The Great Divergence, E. Moretti, innovation economy, creativity, political strategies of socio-economic development of the city.*

Постановка проблеми. Початок нового тисячоліття темпорально спровокував чисельні теоретичні розвідки у майбутнє, у тому рахунку й майбутнє міста. Середина другого десятиліття цього нового часу є важливим моментом, коли потрібно здійснити критичний аналіз та селекцію того теоретичного наробку, що ми вже маємо. Значна кількість міст України на початку XXI століття прийняла комплексні стратегії розвитку [наприклад 4, 8, 9]. Розробники цих стратегій звертаються переважно до європейського досвіду соціально-економічного розвитку міста. В той самий час теоретичні узагальнення та інтуїції американських урбаністів, серед яких значний інтерес викликають теоретичні побудови Е. Моретті, враховуються значно меншою мірою. Однак, на наш погляд, у добу креативності саме американський досвід викликає особливий інтерес, адже переважна кількість глобальних інноваційних хабів знаходиться саме на території США. Узагальнення цього теоретичного і практичного досвіду має принципове значення для визначення перспектив соціально-економічного розвитку міста у транзитивних суспільствах, до яких належить Україна.

Аналіз актуальних досліджень. Як зазначалось вище значна кількість міст України прийняла комплексні стратегії розвитку. Але, як підкреслює С. Корнилюк, не у всіх містах України є якісно розроблені стратегії. Тому він аналізує та дає порівняльний аналіз програм соціального та економічного розвитку міст обласних центрів України на 2015 рік [див. 5]. Але це порівняльний аналіз скоріш практики складання таких програм, ніж засад, на які вони спираються. М. В. Хашиєва звертається до аналізу зарубіжного досвіду стратегічного управління розвитком міста [див. 10]. Однак вона теж концентрує свою увагу на досвіді практик стратегічного управління, співпраці місцевої громади, влади й підприємницьких структур. Спроба

Б. Беззубко у 2012 році оцінити досвід розробки документів стратегічного планування на регіональному і місцевому рівнях в Україні дозволила йому зробити висновок про відсутність в Україні єдиних методологічних та методичних підходів щодо розробки стратегій соціально-економічного розвитку [див. 1]. Це призводить до різних за якістю та глибиною документів, відсутності в багатьох випадках зв'язку та координації між державними стратегіями та стратегіями соціально-економічного розвитку міст. Б. Винницький, М. Лендшел та Ю. Ратейчак проаналізували практику, основні підходи та методи моніторингу та оцінювання стратегій, програм та проектів регіонального розвитку в Канаді, Польщі та Україні, зробили висновки та запропонували рекомендації щодо формування системи моніторингу та оцінювання реалізації стратегій і програм регіонального розвитку [див. 6]. Тож, можна зробити висновок, що увага дослідників сконцетрована на аналізі вітчизняного та зарубіжного досвіду практики стратегічного планування розвитку міст та визначенні методів її оцінювання та моніторингу. Теоретичні засади стратегій соціально-економічного розвитку міст у сучасну добу – добу креативності залишаються поза межами аналізу.

Мета статті – проаналізувати теоретичні засади політичних стратегій соціально-економічного розвитку міста у добу креативності в теорії Е. Моретті.

Виклад основного матеріалу. Довгострокове планування є функцією державного управління. За умов сучасного динамічного, непередбачуваного, насиченого ризиками, взаємозалежного глобального світу політичні стратегії з довгострокового планування постають як визначення головного вектору руху, з можливістю уточнення конкретних дій відповідно до локальної та темпоральної специфіки. За умов децентралізації влади в сучасній Україні відповідальність за майбутнє міст делегується переважно на рівень муніципальної влади. Тож, міста України мають потенціальну можливість саморепрезентації як на національному, так й на глобальному рівні. Наприклад, у комплексній стратегії розвитку міста Львів до 2025 року

ззначається, що прогрес і успіх стратегічного планування для окремих міст в країнах Європейського союзу довели необхідність створення і виконання стратегії міста в умовах глобальної економіки. «В умовах постіндустріального суспільства, коли одні міста прискорено ростуть, а інші стрімко зменшуються, стає зрозуміло, що міста стали учасниками глобальної конкуренції за інвестиційні ресурси, нові технології і також за мешканців» [4, с. 4].

Дійсно, інновації та технологічний прогрес завжди грали велику роль у конкурентній боротьбі протягом усієї історії людства. Саме завдяки ним Західна цивілізація досягла своєї могутності. Однак, на початку нового тисячоліття за умов ресурсних обмежень, чисельних викликів та ризиків модернізаційних процесів інновації та технологічний прогрес постають як визначальна задля успіху соціуму. Через це безпрецедентно зріс інтерес до креативності людини, як основного та майже невичерпного ресурсу, що може бути використаний як для подальшого розвитку людства, так й для його знищення. Здатність суспільств та окремих міст генерувати та використовувати креативність людини, у той же час мінімізуючи відповідні інноваційні ризики, є вимогою сучасності та умовою їхньої конкурентноспроможності на глобальній арені.

У стратегіях розвитку міст України підкреслюється, що економічний та соціальний розвиток цих міст повинен концентруватися на високих технологіях та інноваціях, на ефективному використанні та прирощенні людського капіталу [див. 4, 8, 9]. У цьому зв'язку доречно звернутися до конкретизації цих занадто загальних положень американськими урбаністами, серед яких значний інтерес європейських та американських політиків та практиків викликають теоретичні висновки Е. Моретті.

Пошуки маркеру, що вказує на потенціал успішності міста, приводить Е. Моретті до особливого значення рівня освіти мешканців міста у XXI столітті. Він акцентує увагу на новій сегрегації. Адже у той час, як американські міста вже не сегреговані расово, вони все більше й більше

сегрегуються через рівень освіти їх мешканців [12, с. 4, 104]. Е. Моретті вважає доречним застосування терміну «Велика Дивергенція» для визначення нового розподілу США. Нагадаємо, що у 1996 р. цей термін застосував С. Гантінгтон задля пояснення успіху Західних країн у порівнянні зі Східними.

Е. Моретті визнає, що різниця у рівні освіти мешканців конкретних міст не є новим явищем. Але принципово новим, підкреслює він, є структурний зсув у американській економіці як основна причина Великої Дивергенції. Причому найважливішою є різниця у економічних показниках, що супроводжується соціокультурною дивергенцією, впливає на сімейне життя, політичні уподобання, тривалість життя та інші показники. Через це вона й постає як «Велика». Якщо у ХХ столітті велике розшарування відбувалося між Заходом та Сходом, США та іншими країнами світу, то зараз внутрішня дивергенція постає як великий виклик для США. Вона набирає обертів з 80-х років ХХ століття, коли рівень освіти громадян почав перетворюватись на найбільш впливовий чинник у житті американського суспільства, а людський капітал вперше в історії людства постав як ключовий у глобальному змаганні за першість [12, с. 4, 10]. Зауважимо, що термін людський капітал Е. Моретті визначає дуже просто – «люди та їх ідеї» [12, с. 63].

«Велика Дивергенція», за висновком Е. Моретті, вже призвела до існування трьох США [12, с. 13–14]. Один полюс це інноваційні хаби – міста, де сконцентровані високо освічені робітники та дуже сильний інноваційний сектор. Другий полюс представлений містами, де домінує традиційна промисловість. Вони неминуче занепадають, втрачають робочі міста та мешканців. Між цими двома полюсами знаходяться ті міста США, що можуть піти як по першому, так й по другому сценарію. Великим парадоксом Е. Моретті називає ситуацію, коли глобальний успіх США як країни значною мірою визначається глобальним успіхом її інноваційних хабів, але ті самі успішні хаби генерують акселеруючу нерівність усередині США, серед

американських міст [12, с. 140]. Е. Моретті попереджає, що країна, де такими темпами зростають розбіжності між окремими регіонами може культурно та політично балканізуватися [12, с. 104].

Найважливішим є висновок Е. Боретті про те, що подалати цю тенденцію фактично не можливо. Така думка заслуговує особливої уваги українських політиків як дуже важливе застереження щодо амбівалентності наслідків інноваційного розвитку для країни. Висновки Е. Моретті проблематизують можливість зменшення територіальної диференціації за індексом регіонального людського розвитку, що передбачено Законом України «Про засади державної регіональної політики», в умовах інноваційної економіки [див. 3]. Акцентування конкурентноспроможності міст України призведе, в першу чергу, до внутрішньої конкуренції між містами. Тож, зростання України як країни буде супроводжуватися тією ж самою дивергенцією, що може призвести до поляризації міст України за концентрацією людського капіталу та загрози «балканізації».

Стратегії розвитку міст-переможців, за Е. Моретті, передбачають наявність спільних базових умов успішності. Їх локальні особливості включаються у ці стратегії, що здійснюється у різні способи, діапазон яких є достатньо широким. Базовою умовою успішності є присутність у місті інноваційного сектору. Е. Моретті виділяє інноваційний сектор та тих, хто у ньому працює як таких, що генерують нові ідеї, послуги чи нові продукти в усіх сферах діяльності. Головне, що їх пов'язує – це створення чогось, що світ ніколи не бачив [12, с. 11]. Хоча йдеться про усі сфери діяльності, все ж таки у подальшому аналізі Е. Моретті стає дуже конкретним та перелічує «економічні двигуни» процвітання США, що дозволяють країні перемагати у глобальному змаганні. За підрахунками Е. Моретті, 10 % усіх робочих місць у США відносяться до інноваційного сектору й їх кількість постійно зростає [12, с. 55]. Саме представників цих секторів місто й повинно сконцентрувати.

Е. Моретті виділяє наступні головні інноваційні сектори та відповідно їхніх робітників. Перший – інформаційні технології (ІТ) та інтернет сектор.

Е. Моретті стверджує, що прогрес в інформаційних технологіях є одним з найбільш важливих джерел зайнятості, зростання продуктивності та збільшення інвестицій в період після Другої світової війни [12, с. 52].

Другий сектор – програмне забезпечення. Популярною темою сучасних медіа щодо цього сектору є аутсорсинг робочих місць, переніс виробництва, наприклад до Бангалору (Індія). Однак Е. Моретті, спираючись на фактичні дані, спростовує подібні спрощення. Дійсно, чисельність робочих місць у другій сфері зростає не такими високими темпами, як у секторі інформаційних технологій, але все ж таки це дуже високі темпи. Виключенням є робочі місця у програмуванні. Програмісти, як стверджує Е. Моретті, переважно менш кваліфіковані ніж інженери та науковці, що працюють у сфері програмного забезпечення, тож у сфері програмування аутсорсинг поширюється.

Ще одним стовпом інноваційного сектору США є life science research. За останні 20 років чисельність зайнятих у цьому секторі зросла на 300 % (цифри стосуються зростання у приватному секторі, наприклад у біотехнічних лабораторіях). The Bureau of Labor Statistics розміщує біомедичних інженерів у вищих строках двадцяти професій, що найбільше чисельно зростатимуть у ближчі десять років (зростання приблизно на 72 %) (нагадаємо, робота Е. Моретті вийшла у 2012 р.). Близько до лідера науковці у сфері медицини, біохімії, біофізики [12, с. 52–53].

Відверто перекреслюючи майбутнє великих індустріальних міст ХХ сторіччя, Е. Моретті як інноваційну сферу позначає передові виробництва (advanced manufacturing). До них він відносить виробництво роботів, складної медичної техніки та ін. Це малий сегмент промисловості США, але він має найвищий рівень продуктивності. На нього теж поширюється загальна тенденція скорочення чисельності робочих місць для блакитних комірців та збільшення робочих місць для інженерів. Е. Моретті описує вказану загальну тенденцію як «постачання у стилі iPhone» («iPhone-style supply»): продукт

розроблений у США американською компанією, створений завдяки американським технологіям, фізично виробляється за межами США.

До сфери інноваційного розвитку Е. Моретті також відносить сфери розваг (особливо digital entertainment), дизайну, маркетингу, фінансів. Він спирається на інтуїцію венчурних компаній, які за три роки інвестували у дві сотні фінансових стартапів 2 млрд. доларів (ще раз нагадаємо, робота Е. Моретті вийшла у 2012 р., а він пише про «останні три роки») [12, с. 53].

Окрім поділу на робочі міста в інноваційних та усіх інших сферах діяльності методологічно, важливим за Е. Боретті, є поділ усіх секторів діяльності на ті, що торгуються (traded sector) та ті, що не торгуються (non-traded sector). Зауважимо, робочі міста в інноваційних секторах діяльності ніколи не будуть складати більшість робочих місць. Навпаки, остання завжди буде знаходитися у локальній сфері обслуговування: надання послуг та виробництво продуктів, що споживаються локально. На локальну сферу глобальна та навіть національна конкуренція впливає значно меншим ступенем. Хоча насправді у добу необмеженої комунікації, навіть за умов відсутності реальної глобальної конкуренції, горизонтом для споживача є його уявна «ідеальна послуга» чи «ідеальний товар». У якості прикладу, Е. Моретті наводить великий локальний бізнес йога – індустрії. Ця індустрія генерує щорічно близько 6 млрд. доларів (класи, ретрати, персональні тренери або вчителі, йога-центри, йога-круїзи та інше). Е. Моретті впевнено стверджує, що дві третини усіх робочих місць у США знаходяться у локальній сфері обслуговування. Навіть у Кремнієвій долині людина скоріше працює у магазині, ніж у хай-тек компанії [12, с. 56–57].

Більшість робочих місць у інноваційних секторах та багато робочих місць у індустріальному секторі, аграрному секторі, видобувній промисловості відносяться до сектору, що торгується. Продукція, що ними виробляється, переважно продається поза межами регіону, тож повинна бути конкурентно спроможною на національному та глобальному ринках.

Найважливішим парадоксом є те, що хоча більшість робочих місць навіть у XXI столітті знаходиться у секторі, що не торгується, останній не є драйвером процвітання США. Зростання продуктивності праці в ньому має обмежений характер. У той же час продуктивність праці в інноваційному секторі зростає дуже швидко. Більше того, інноваційний сектор створює безпрецедентний мультиплікаційний ефект примноження нових робочих місць, що Е. Моретті оцінює як 1 до 5. Тобто, одне робоче місто в інноваційному секторі створює додатково 5 у локальному секторі [12, с. 59, 61].

Проте найважливішим пунктом теоретизування Е. Моретті щодо ефекту мультиплікації робочих міст є кластерний ефект – хай-тек фірми тяжіють до знаходження одна біля одної [12, с. 62]. Через знаходження у кластері фірма стає ще більш успішною, оскільки вона користується усіма його можливостями. До них перш за все належить переніс (перетікання) компетенцій від однієї людини до другої, від однієї фірми до іншої та можливість швидко скористатися крос-галузевими інноваціями. Підкреслимо, економіка знань демонструє незаперечну тенденцію до географічної агломерації. До сил агломерації Е. Моретті відносить щільний ринок робочої сили, наявність спеціалізованих сервісів та надлишок знань (knowledge spillovers). Розуміння дії цих сил є ключовим фактором у пошуку стратегій розвитку міст. Через це зупинимося на їхньому аналізі.

Щільний ринок робочої сили, де присутні в великій кількості як продавці, так й покупці означає, що обом групам значно легше здійснити правильний вибір та поєднати дуже специфічну вимогу з дуже специфічними знаннями та навичками. Саме через пошук такого щільного ринку інноваційні компанії концентруються у дуже незначній кількості міст глобального світу. Причому у подальшому розвитку нові компанії у пошуках зазначеної щільності знов обирають ті самі інноваційні хаби.

Наступний фактор – близькість спеціальних сервісів, знов повертає нас до актуалізації географічного фактору, важливості фізичної близькості людей

один до одного, а в більш вузькому розумінні фірми-виконувача та її клієнта-замовника [12, с. 133]. Така близькість є важливим фактором, що впливає на існування усєї екосистеми як такої. Серед головних рушійних сил інноваційної екосистеми особливо виділяється венчурний капітал. Е. Моретті посилається на «правило двадцяти хвилин», за яким працюють венчурні фірми. Він дізнався про нього у особистому спілкуванні з великими венчурними капіталістами [12, с. 136]. Правило означає, що фінансуються тільки ті стартапи, що знаходяться на відстані двадцяти хвилин від офісу венчурної компанії. Звернемо увагу, що фактично знов йдеться про особливе значення спілкування обличчям до обличчя, яке безпосередньо стосується й третьої, найбільш впливової сили агломерації - надлишку знань (knowledge spillovers).

Ідеї не народжуються у вакуумі. Значна кількість досліджень свідчить, що соціальні інтеракції між креативними індивідами додатково посилюють їхню креативність. Перебування серед дуже розумних людей робить нас розумнішими, більш креативними та продуктивними. Причому інтеракції між креативними індивідами відбуваються як на робочому місці, так й в особистому житті поза межами роботи, якщо ти знаходишся у «правильному» місці. Е. Моретті називає феномен зростання креативності «магічним». Однак, попри магічність, що загалом огортає креативність як таку, її зростання в інтеракціях є настільки очевидним фактом, що обумовило появу нового тренду «cowork». Невипадково він був започаткований саме у Каліфорнії, а потім почав швидко поширюватися у США [12, с. 142 – 143]. В основі тренду «cowork» ідея та практика роботи незалежних креативних професіоналів фізично близько один до одного, у одному приміщенні, де вони орендують окремий стіл, чи кімнату. Кожний з них працює над своїм проектом, однак можливість обмінюватись ідеями, встановлювати контакти посилює їхню креативність. Зазначимо, що головна ідея нового тренду «радикальна колаборація» може бути реалізована як практика тільки у екосистемі міста [12, с. 143].

Висновки Е. Моретті проблематизують майбутнє міст, що програли у змаганні за інновації. Кваліфікована робоча сила не буде переміщуватися в міста де не має кластерів, а компанії не підуть туди де не має робочої сілі [12, с. 147]. Е. Моретті зауважує, що існує значний наробок стосовно аналізу кластерів, вже після того, як вони були утворені. Але дуже важко передбачити їх появу. Ще важче їх створити [12, с. 186].

Ті самі загрози постають й в Україні. Нажаль в Україні поки що відсутні глобальні інноваційні центри. Але різниця в рівні освіти населення окремих міст існує та може посилитися через загрози радикальної трансформації, що зараз переживає наша країна. Серед них питання майбутнього індустріальних центрів та мономіст. Підкреслимо, що більшість індустріальних центрів та мономіст України розташовані в східних старопромислових регіонах. Значна кількість цих міст розташована у зоні проведення антитерористичної операції. Отже їх інфраструктура значно пошкоджена або майже зруйнована. Велика кількість мешканців покинула ці міста. Допустиме припущення, що серед тих, хто виїхав з зони антитерористичної операції велика кількість найбільш освічених та кваліфікованих мешканців, що можуть вже не повернутися до своїх міст, бо знайдуть роботу та влаштують своє життя в інших містах України та за кордоном. За умов технологічних змін на глобальному ринку шахтарські та металургійні центри України вже до антитерористичної операції були «іржавим поясом Донбасу», а зараз ситуація тільки погіршилась. Станом на весну 2012 р. в Україні більш ніж 120 міст, тобто майже чверть усіх українських міст, являлися мономістами. В цих містах проживало 2,5 млн. українців [2; 7].

Долучаючись до дискусій щодо шляхів виходу з кризи, звернемо увагу на зауваження Е. Моретті відносно популярності пошуків виходу з великих та маленьких економічних криз та негараздів через створення робочих міст у малому бізнесі. Відповідно до висновків Е. Моретті робочі міста в ньому утворюються у відповідності до зростання продуктивності та чисельності

робочих міст у секторі, що торгується (traded sector). Це дуже важливе для України зауваження. Значна кількість українських політиків намагається зобразити саме сектор малого бізнесу як драйвер утворення робочих міст. При цьому вони спираються на західний досвід працевлаштування. Тут важливо не переплутати причину та наслідки. Нагадаємо, ефект мультиплікації робочих міст дає інноваційний сектор. Кав'ярні, кондитерські, пекарні та ін. не приводять гроші до країни. Вони роблять місто більш привабливим для проживання та туризму, але не в змозі витягнути з економічної кризи таку велику за розміром країну. Тож постає питання, які сектори можуть бути для України тими, що торгуються. У якості одного з них пропонується сільське господарство. Ні в якому разі не зменшуючи значення розвитку сільського господарства, ще раз наголосимо значення інноваційного розвитку та внесення до суспільного та політичного порядку денного питання про інноваційне майбутнє України у глобальному світі. Звернемо увагу, що у Законі України «Про засади державної регіональної політики» серед пріоритетів державної регіональної політики наголошується історична спадкоємність – врахування та збереження позитивних надбань попереднього розвитку. Україна мала потужні інноваційні центри, наприклад місто Харків, де відчувалася дія сил агломерації та продукувалися незаперечні наукові та технологічні інновації. Тож, за умов «реіндустріалізації», що проголошена як стратегія розвитку міста Харків, важливо повернути місту статус інноваційного центру [див. 9].

Однак чи в змозі місто, що втратило такий статус, самотужки повернути його. Захоплення децентралізацією влади, що зараз відчувається в Україні, не повинно відволікати від відповідальності держави за масштабні прориви, що місто самотужки невзможі здійснити ні за яких умов. Так, Е. Моретті бачить вихід для депресивного міста тільки у стратегії «великого поштовху» («big push» strategy), сутність якої полягає у одномоментному залученні до міста як високо кваліфікованих працівників, так й інноваційних фірм та спеціалізованих сервісів. Силою, що в змозі започаткувати подібні

зрушення є тільки уряд країни. Наприклад, запропонувати першим і тільки першим фірмам «переселенцям» субсидування або інші переваги. Посилюючи свою думку, Е. Моретті ще раз наголошує, що задля дійсної ефективності «великий поштовх» повинен бути дійсно великим, а субсидування надано саме тим фірмам, які є дійсно інноваційними [12, с. 199]. Однак у запропонованому теоретичному рецепті стільки вузьких міст, що сам Е. Моретті повинен визнати: він не може навести чисельних прикладів ефективного застосування цієї стратегії та інноваційних хабів, штучно створених за цим сценарієм. Рідкий приклад успіху, що знайдений Е. Моретті, це Тайвань. Адже у Тайвані вдалося розвинути динамічний інноваційний сектор завдяки політики уряду щодо повернення китайських вчених зі США, інвестування та усіякої підтримки розвитку потужного сектору інноваційних досліджень та розробок (RD). Тож, уряд виконав функції венчурної компанії та інвестував у «правильну» політику інноваційного розвитку та «правильних» людей. На наш погляд, труднощі імплементації політики «великого поштовху» пов'язані не тільки з наявністю великих фінансових можливостей в уряді країни, а з контингентністю результату. Реалізовуватися така політика буде у локальному контексті екосистеми конкретного міста, де зазнає чисельних модифікацій, як успішних, так й провальних. Адже сучасне місто репрезентує себе як переплетення та складну гру взаємообумовлених індивідів, груп впливу, інститутів та інших учасників, що відбувається у дуже специфічних соціокультурних та соціоекономічних контекстах. Загального сценарію «великого поштовху» взагалі не може існувати. Спроби штучно відтворити екосистему одного хабу в інших контекстах мають непередбачувані наслідки. На наш погляд, це взагалі не можливо, перш за все через соціокультурну визначеність буття. Як правило, спокуси «легкості» сценарію штучного відтворення чогось успішного через копіювання зовнішніх ознак призводять на практиці лише до імітації найбільш відомих (у деяких випадках міфологізованих) ознак інноваційних хабів.

Негативним прикладом штучного створення «міста майбутнього» є інноваційний центр «Сколково» (Росія). Одним з центрів його життя повинен був стати Сколковський інститут науки і технологій, створений за зразком Массачусетського технологічного інституту. Само «місто майбутнього» Сколково у мріях засновників поставало російською Кремнієвою долиною. За результатами здійснення цього проекту бренд «Сколково» дійсно став загально відомим, але на відміну від успіху Кремнієвої долини асоціюється з великим провалом. Історія створення нашого українського інноваційного центру теж поки що не відбулась. На офіційній сторінці інноваційного технопарку Bionic Hill, засновники якого, як завжди їздили до Кремнієвої долини за досвідом, підкреслюється, що цей технопарк є «найбільш сприятливим простором для високотехнологічного бізнесу в Україні» [11]. Та сама сторінка повідомляє, що згідно судових рішень судів різних інстанцій технопарк лишається виділеної йому земельної ділянки під містом Київ. Не маючи на меті розгляд питань відведення земельних ділянок, повернемося до питання, що вже поставили вище: чи є у порядку денному нашої країни розвиток інноваційних технопарків, якими можуть бути дієві державні стратегії та тактики розвитку інноваційних технопарків в Україні за умов ресурсних обмежень. У цьому зв'язку викликає інтерес досвід Казахстану у вирішенні цих питань. Адже Казахстан вже з 2005 року взяв курс на розбудову кластерів, інноваційний розвиток, застосовуючи американський теоретичний та практичний досвід з урахуванням національної специфіки.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, узагальнення теоретичних розвідок Е. Моретті дає ключ для уточнення політичних стратегій соціально-економічного розвитку міст України за умов інноваційної економіки. Принципово важливим для їхньої імплементації є застереження щодо розколу всередині сучасних суспільств на два або три типи економік, культур та спільнот, які відрізняються своїм рівнем освіти, професіями та географічною визначеністю – вибором міст проживання. Відмінності між ними, що з часом тільки поглиблюються, утворюють нові

ризика, зони уразливості та нестабільності. На жаль, в умовах сучасної жорсткої конкуренції за креативний капітал міста України поки що виступають переважно донорами креативності. До того вже мають місце значні диспропорції у розвитку міст України. Все це засвідчує, що міста України потребують уточнення політичних стратегій їх розвитку як на рівні місцевих громад, так й на державному рівні на основі критичного самовизначення у структуруванні глобального простору із урахуванням реалій українського національного буття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беззубко Б. Методичні проблеми стратегічного планування розвитку міст [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://naub.oa.edu.ua/2012/metodychni-problemy-stratehichnoho-planuvannya-rozvytku-mist/> — Назва з екрану.
2. В Україні створюють реєстр монофункціональних міст [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2012/03/30/274562>. — Назва з екрану.
3. Закон України про засади державної регіональної політики [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/156-19> — Назва з екрану.
4. Комплексна стратегія розвитку Львова 2012—2025 рр. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://www8.city-adm.lviv.ua/inteam/uhvaly.nsf/0/23349f49bc91ba52c225793400489747/\\$FILE/%D0%A1%D0%B5%D1%81%D1%96%D1%8F2.pdf](http://www8.city-adm.lviv.ua/inteam/uhvaly.nsf/0/23349f49bc91ba52c225793400489747/$FILE/%D0%A1%D0%B5%D1%81%D1%96%D1%8F2.pdf) — Назва з екрану.
5. Корнилюк С. Програми розвитку українських міст: які кращі? [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://economics.lb.ua/state/2015/10/04/317528_programi_rozvitku_ukrainskih_mist.html — Назва з екрану.
6. Лендшел М. Моніторинг та оцінювання стратегій і програм регіонального розвитку в Україні / М. Лендшел, Б. Винницький, Ю. Ратейчак. — К. : В-во «К.І.С.», 2007. — 120 с.
7. Перспективы стратегического развития старопромышленных регионов России и Украины [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.slideshare.net/andreistas/ss-29035546>. — Назва з екрану.
8. Стратегія розвитку Вінниця — 2020 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.vmr.gov.ua/TransparentCity/Lists/StrategyVinn2020/Default.aspx2>. — Назва з екрану.
9. Стратегія розвитку Харківської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://old.kharkivoda.gov.ua/documents/16203/1088.pdf> — Назва з екрану.
10. Хашиєва М. В. Практика стратегічного управління розвитком міст: аналіз зарубіжного досвіду [Електронний ресурс] / М. В. Хашиєва. — Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2009-2/doc/5/06.pdf>. — Назва з екрану.
11. Bionic Hill innovation technopark [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.bionic-hill.com/uk/about/> - Name from the screen.
12. Moretti E. The New Geography of Jobs [Text] / Enrico Moretti. — Boston, New York : Mariner Books, 2013. — 294 p.